

ΘΕΟΔΩΡΑ ΓΙΑΝΝΙΤΣΗ

Η ΕΛΛΑΔΑ ΜΕΣΑ ΑΠΟ ΤΟ ΟΠΤΙΚΟ ΠΕΔΙΟ ΤΩΝ ΡΩΣΩΝ ΠΕΡΙΗΓΗΤΩΝ, ΤΕΛΗ 18ου – ΑΡΧΕΣ 19ου αι. (βάσει απομνημονευμάτων αξιωματικών του ρωσικού στόλου κατά τις εκστρατείες στο Αρχιπέλαγος και τη Μεσόγειο).

ΑΜΟΙΒΑΙΑ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΕΛΛΗΝΩΝ ΚΑΙ ΡΩΣΩΝ

Καταπληκτικό κλίμα, πλούτος έργων, πλεονεκτική γεωγραφική θέση για το εμπόριο και το ένδοξο παρελθόν της Αρχαίας Ελλάδας, πάντα θα ελκύουν στις νήσους του Αρχιπελάγους την περιέργεια των περιηγητών και την προσοχή των πολιτικών.

B.M. Μπρονέφσκι,

Αξιωματικός του ρωσικού στόλου

Το δεύτερο ήμισυ του 18ου αι. οι ανέκαθεν παραδοσιακές σχέσεις μεταξύ της Ελλάδας και της Ρωσίας ενισχύονται και εντατικοποιούνται, γεγονός που αποδίδεται στη δραστηριοποίηση του πολεμικού και πολιτικού ρόλου της Ρωσίας στη λεκάνη της Μεσογείου. Ως αποτέλεσμα των ρωσο-τουρκικών πολέμων των περιόδων 1768-1774 και 1788-1792, η Ρωσία αποκτά σημαντικές εκτάσεις στα νότια σύνορά της, ενώ ο στόλος της εδραιώνεται στην περιοχή. Όπως σημειώνει ο Νίκος Σβορώνος, εκπονώντας σχέδια κατάργησης της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας και αντικατάστασής της με μία «Βαλκανική Αυτοκρατορία», η ρωσική διπλωματία της Μεγάλης Αικατερίνης κάνει λόγο για «αποκατάσταση των ιστορικών δικαιωμάτων του ελληνισμού στο έδαφος της πρώην Βυζαντινής Αυτοκρατορίας».¹ Ταυτόχρονα, Ρώσοι πράκτορες επιδιώκουν επαφές με τους επικεφαλής των ελληνικών κοινοτήτων, τον κλήρο και τους στρατιωτικούς, με στόχο την προετοιμασία και οργάνωση εξέγερσης ενάντια στις οθωμανικές αρχές.²

Σκόπιμο είναι να τονισθεί, ότι η Ελλάδα δεν υφίσταται ακόμη ως αυτοτελές και ανεξάρτητο κράτος, συνεπώς υπ' αυτήν την έννοια στην εν λόγω μελέτη εκλαμβάνεται, κυρίως, μία κοινότητα ατόμων, κατά πλειοψηφία υπηκόων της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, τους οποίους ενώνει ενιαία θρησκεία και γλώσσα και οι οποίοι είναι εγκατεστημένοι στο έδαφος της πάλαι ποτέ παντοδύναμης Βυζαντινής Αυτοκρατορίας. Για το λόγο αυτό ο όρος «Ελλάδα», όπως αυτός χρησιμοποιείται στη συγκεκριμένη μελέτη, είναι πολύ ευρύτερος απ' ό,τι τα σύνορα του

¹ Σβορώνος Ν.Γ. Επισκόπηση της νεοελληνικής ιστορίας. Αθήνα, 1994. Σ. 59.

² Το ίδιο.

ελληνικού κράτους, είτε μετά την ολοκλήρωση της εθνικοαπελευθερωτικής Επανάστασης του 1821 είτε στις μέρες μας.

Όπως είναι φυσικό, η πλειοψηφία των Ρώσων την εποχή εκείνη αντλούν τις γνώσεις τους για την Ελλάδα από τα σχολικά και πανεπιστημιακά εγχειρίδια της κλασικής παιδείας. Διαδεδομένη είναι, εξάλλου, η άποψη της καταπίεσης των ορθόδοξων Ελλήνων χριστιανών από τους σκληρούς και άπιστους Τούρκους, που καταπιέζουν τους ορθόδοξους αδερφούς υπό καθεστώς υποτιμητικής δουλείας. Κατά συνέπεια, επισκεπτόμενοι τον ελληνικό κόσμο οι Ρώσοι περιηγητές ανακαλύπτουν μία νέα Ελλάδα, η οποία, αρκετές φορές, διαφέρει από τις αρχικές τους προδιαθέσεις.

Ήδη οι πλέον πρώιμες περιηγητικές περιγραφές οριοθετούν μία ενιαία παράμετρο και αρχή, η οποία, εκ των προτέρων, εξασφαλίζει τη σχέση καλοπροαίρετης αμοιβαιότητας μεταξύ Ελλήνων και Ρώσων, την Ορθόδοξη, δηλαδή, Πίστη, η οποία αποτελεί κοινό γνώμονα και πόλο έλξης ανάμεσα στους δύο λαούς. Κάτι τέτοιο αρκετά χαρακτηριστικά επισημαίνει στις περιγραφές του ο μοναχός από το Κίεβο Βασίλειος Μπάρσκι, ο οποίος την περίοδο 1723-1747 πραγματοποιεί περιήγηση στους Άγιους Τόπους, μεταξύ των οποίων και ο ελληνικός κόσμος με τα πολυάριθμα μοναστήρια και εκκλησίες του. Τον Μπάρσκι καταπλήσσει η ιδιαίτερα θερμή υποδοχή, με την οποία ο ελληνικός πληθυσμός αντιμετωπίζει παντού τους Ρώσους περιηγητές, στους οποίους βλέπει ομόδοξους αδερφούς. Όταν ο Μπάρσκι, με τους συντρόφους του, βρεθεί χωρίς πόρους για επιβίωση στην Κέρκυρα, ο τοπικός κλήρος θα βοηθήσει να του εκδοθεί ειδική άδεια, ούτως ώστε «αυτοί οι περίεργοι περιηγητές από τη χώρα των Ρώσων» να έχουν δικαίωμα να ζητούν ελεημοσύνη, συνοδεία του Ιερομόναχου Αθανάσιου. Όταν δε οι Ρώσοι οδοιπόροι, αφού συνέλεξαν ελεημοσύνη και η είδηση για την άφιξή τους στο νησί γίνεται γνωστή, οι ντόπιοι κάτοικοι ανταγωνίζονται μεταξύ τους ποιος πρώτος θα καλέσει τους περιηγητές στην οικία του.³ Ο Μπάρσκι, όμως, διαπιστώνει ότι παρόμοια καλοπροαίρετη διάθεση επεκτείνεται όχι σε όλους, παρά μόνο σε ομόδοξους. Χαρακτηριστικό παράδειγμα τέτοιας αντιμετώπισης αποτελεί η λειτουργία της κλινικής της Χίου, στην οποία, αφιλοκερδώς, γίνονται δεκτοί και θεραπεύονται ασθενείς αποκλειστικά ορθόδοξης πίστης.⁴ Αξιοσημείωτο είναι, εξάλλου, το γεγονός ότι για τους Ρώσους προσκυνητές η γνωριμία με τον ελληνικό πληθυσμό και στοιχείο κατά κύριο λόγο πραγματοποιείται στις εκκλησίες και τα μοναστήρια, που επισκέπτονται.

Το έργο του Μπάρσκι περιγράφει με γλαφυρότητα το γενικότερο πλαίσιο, στο οποίο και λαμβάνουν χώρα οι ζυμώσεις μεταξύ ελληνικού και ρωσικού πληθυσμού. Συγκεκριμένα, όμως, ιστορικά γεγονότα και συγκυρίες δεν μπορούν να αφήσουν ανέπαφες και ανεπηρέαστες τις

³ Το ταξίδι του Βασίλη Γκριγκορόβιτς Μπάρσκι στους Ιερούς Τόπους στην Ευρώπη, την Ασία, την Αφρική. Μέρος 1ο. Αγία Πετρούπολη, 1778. Σ. 118-119.

(Puteshestvie Vasiliya Grigirovicha Barskovo k svyatim mestam v Evrope, Azii, Afrike. Ch. 1. Spb, 1778).

⁴ Το ίδιο. Σ. 131.

καλοπροαίρετες διμερείς σχέσεις. Κάτι τέτοιο σημειώνεται στο δεύτερο ήμισυ του 18ου και στις αρχές του 19ου αι., όταν τα ρωσικά στρατεύματα διεξάγουν πολεμικές επιχειρήσεις εναντίον των Τούρκων σε εκείνες τις τοποθεσίες, όπου είναι εγκατεστημένος ελληνικός πληθυσμός.

Παρά το γεγονός ότι η αντιμετώπιση των Ρώσων από τους Έλληνες κατά κανόνα εμφανίζεται θετική, στα απομνημονεύματα των Ρώσων περιηγητών υπάρχουν αρκετά παραδείγματα που θέτουν υπό αμφισβήτηση μία τέτοια γενίκευση. Αρκετές φορές, μάλιστα, οι Ρώσοι έχουν να αντιμετωπίσουν διόλου καλοπροαίρετη διάθεση, γεγονός που αποδίδεται στο ότι ο στόλος της Ρωσίας δεν εκλαμβάνεται, πάντοτε, ως λυτρωτής της Ελλάδας από τον τουρκικό ζυγό. Πόσο μάλλον που οι πολεμικές επιχειρήσεις εμποδίζουν την ελεύθερη ενασχόληση με το εμπόριο, κύρια πηγή εσόδων για τους Έλληνες, και αποτελούν αιτία επιπρόσθετων δυσκολιών για τον άμαχο πληθυσμό. Πέραν αυτού, τμήμα του ελληνικού πληθυσμού που υπηρετεί στο γραφειοκρατικό μηχανισμό του Σουλτάνου με δυσκολία θα μπορούσε να αντιμετωπίσει τους Ρώσους ως συμμάχους, ενώ, κατέχοντας κάποια θέση στην ελληνική κοινότητα, θα μπορούσε να επηρεάσει και τη διάθεση του απλού λαού. Ο καπετάνιος του ρωσικού ναυτικού Στεπάν Χμετέφσκι, ο οποίος έλαβε μέρος στις πολεμικές επιχειρήσεις στο Αιγαίο την περίοδο 1770-1774, αναφέρει ότι ο ρωσικός στόλος συνέλαβε μεγάλο αριθμό εμπορικών πλοίων, που μετέφεραν προϊόντα από και προς την Τουρκία, μεταξύ των οποίων και ελληνικά πλοία. Συνήθως, σε τέτοιες περιπτώσεις, η Ρωσία συνέλαμβανε τα προϊόντα και το πλοίο και άφηνε ελεύθερο το πλήρωμα και τον ιδιοκτήτη του (σε περίπτωση που δεν επρόκειτο για Τούρκους ή Άραβες). Τους Έλληνες, όμως, ο ρωσικός στόλος αντιμετωπίζει με μεγαλύτερη εύνοια. Σε περίπτωση που το φορτίο ανήκε στους Τούρκους, αφήνοντας ελεύθερους τον ιδιοκτήτη του πλοίου και το πλήρωμα, οι Ρώσοι ναυτικοί κάτεσχαν το πλοίο και το φορτίο. Σε περίπτωση δε που το φορτίο ήταν ελληνικό, παρά το γεγονός ότι προοριζόταν για την Τουρκία, συνέλαμβαναν το φορτίο και άφηναν ελεύθερους τους Έλληνες με το πλοίο, χωρίς να τους επιβάλουν κάποιο πρόστιμο, περιγράφει ο Χμετέφσκι.⁵ Παρ'όλα αυτά, οι κίνδυνοι στις θαλάσσιες διόδους – αποτέλεσμα των πολεμικών επιχειρήσεων, και οι κατασχέσεις φορτίων και πλοίων δεν μπορούσαν να μη δημιουργήσουν, σε ένα τμήμα, τουλάχιστον, του ελληνικού πληθυσμού, αρνητική εντύπωση και προδιάθεση απέναντι στο ρωσικό ναυτικό.

Οι πολεμικές επιχειρήσεις του ρωσικού στόλου αναστατώνουν την καθημερινή ζωή του ελληνικού πληθυσμού της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Πόσο μάλλον που κατά τη διάρκεια των επιχειρήσεων αυτών θύμα μπορεί να αποβεί και ο ειρηνικός πληθυσμός. Για το λόγο αυτό, σε αρκετές περιπτώσεις, οι Έλληνες πολεμούν στο πλευρό των Τούρκων εναντίον των ρωσικών

⁵ Το ημερολόγιο του Στεπάν Χμετέφσκι για τις πολεμικές επιχειρήσεις του ρωσικού στόλου στο Αρχιπέλαγος και στις ακτές της Μικράς Ασίας. Σοβρεμέννικ (= Σύγχρονος (περιοδικό). Τόμος 49. Νο 1. Αγία Πετρούπολη, 1855. Σ. 67.

(Zhurnal Stepana Khmetevskogo o voennikh deistviyakh russkogo flota v Arkhipelage I u beregov Maloi Azii. Sovremennik. T. 49. No 1. Spb., 1855).

στρατευμάτων. Ο Χμετέφσκι περιγράφει ότι, κατά τη διάρκεια πολιορκίας ενός φρουρίου «οι Έλληνες, όπου τους παρέχεται η δυνατότητα να πυροβολήσουν Ρώσο, δεν την αφήνουν ανεκμετάλλευτη, πράγμα που και ο ίδιος είδα: εμένα με πυροβολούσαν όχι μόνο Τούρκοι, αλλά και Έλληνες».⁶

Αναμφίβολα, η αρνητική εικόνα και προδιάθεση απέναντι στη Ρωσία, που αποκομίζει τμήμα του ελληνικού πληθυσμού κατά τη διάρκεια των πολεμικών επιχειρήσεων του ρωσικού στόλου στην ευρύτερη περιοχή, ξεπερνιέται με δυσκολία. Ο Ιβάν Βεσνιακόφ, ο οποίος την περίοδο 1804-1805 ταξίδεψε στα Ιεροσόλυμα μέσω της Ελλάδος, περιγράφει ως εξής ένα δυσάρεστο περιστατικό, που έλαβε χώρα στη Μυτιλήνη το Νοέμβριο του 1804 και στο οποίο ο ίδιος συμμετείχε:

«Κατά τη διάρκεια του φαγητού μας στην ταβέρνα, δύο ηλικιωμένοι Έλληνες κατάλαβαν από την ομιλία μας ότι είμαστε Ρώσοι. Ο ένας απ' αυτούς, βγάζοντας από τη ζώνη του ένα μαχαίρι, μας είπε στα ελληνικά: «Βλέπω ότι είστε Ρώσοι, ο στόλος των οποίων, κατά τη διάρκεια του πολέμου με τους Τούρκους, έγινε αιτία πτώχευσης του νησιού μας, εξαιτίας της τακτικής επισκευής των πλοίων σας. Για το λόγο αυτό, σε τέτοιους σαν εσάς αξίζει ο θάνατος».⁷

Παραμένει χαρακτηριστικό, όμως, το γεγονός ότι οι Ρώσοι προσκυνητές, οι οποίοι μετά βίας διασώζονται από τους ευρισκομένους σε κατάσταση μέθης Έλληνες της ταβέρνας και αποχωρούν επειγόντως, δεν απευθύνονται, τελικά, στις τοπικές τουρκικές αρχές και δεν αναφέρουν το συμβάν, για να μην αποβούν αιτία τιμωρίας του ελληνικού πληθυσμού.⁸

Τα ανωτέρω παραδείγματα αποτελούν χαρακτηριστική επιβεβαίωση του γεγονότος, ότι, τη συγκεκριμένη περίοδο, τμήμα του ελληνικού πληθυσμού δεν έχει συνειδητοποιήσει, ακόμη, την αδήριτη ανάγκη αποτίναξης του τουρκικού ζυγού και, συνεπώς, δεν αντιμετωπίζει τη Ρωσία ως σύμμαχο στην υπόθεση της εθνικής ανεξαρτησίας. Για το συγκεκριμένο αυτό πληθυσμό προτεραιότητα έχει η ευημερία, η ηρεμία και η γαλήνη στον καθημερινό βίο, για χάρη της οποίας είναι έτοιμος ακόμη και να συμβιβασθεί με τον τουρκικό ζυγό, στους όρους και συνθήκες του οποίου, είτε λίγο είτε πολύ, αρκετοί Έλληνες ήδη έχουν προσαρμοσθεί και συμβιβασθεί.

Ενισχύοντας και εδραιώνοντας τις θέσεις τους και τη στρατιωτικο-πολιτική τους εμβέλεια σε περιοχές, όπου είναι εγκατεστημένος ελληνικός πληθυσμός, οι Ρώσοι, αναπόφευκτα, καλούνται να συμμετέχουν στις ενδοπολιτικές έριδες και διαμάχες διαφόρων

⁶ Το ίδιο. Νο 2. Σ. 129.

⁷ Βεσνιακόφ Ι.Ι. Ταξιδιωτικές σημειώσεις στην Άγια πόλη Ιερουσαλήμ και τα περίχωρά της την περίοδο 1804-1805. Μόσχα, 1813. Σ. 24.

(Veshnyakov I.I. Putevie zapiski vo Svyati Grad Ierusalim I v okrestnosti onogo v 1804 I 1805 god. Moskva, 1813).

⁸ Το ίδιο.

ομάδων των ανώτερων ελληνικών στρωμάτων, που εκδηλώνουν βλέψεις για εξουσία. Το γεγονός αυτό καθίσταται πρόδηλο κατά τη διάρκεια της ίδρυσης της Ιονίου Πολιτείας, η οποία μέχρι πρότινος βρισκόταν υπό τον έλεγχο της Γαλλίας. Ο Καπετάνιος Βλαντίμιρ Μπρονέφσκι, ο οποίος επισκέπτεται, υπηρετώντας στο ρωσικό στόλο, διάφορες περιοχές της Μεσογείου την περίοδο 1805-1810, αναφέρει ότι στην Κέρκυρα, πρωτεύουσα της Ιονίου Πολιτείας, διαμορφώνονται δύο αντιμαχόμενες μεταξύ τους παρατάξεις, η ρωσική και η γαλλική, οι οποίες επιδιώκουν να αποκομίσουν όφελος από την αντιπαράθεση των ναυτικών Δυνάμεων της εποχής. Κατά τη διάρκεια της γαλλικής αρμοστείας στην Κέρκυρα, οι Γάλλοι «παραχώρησαν τις καλύτερες εκτάσεις σε εκείνους τους ντόπιους κατοίκους, που τους βοήθησαν να εδραιώσουν την κυριαρχία τους στο νησί, αφαιρώντας τις, παράλληλα, από άλλους κατοίκους, κάνοντας κατάχρηση του δικαιώματος του κατακτητή», ενώ η αριστοκρατία της Κέρκυρας, που υποστήριζε τη Ρωσία, βρήκε σε αυτή καταφύγιο. Όταν, όμως, στη νήσο εδραιώθηκε η ρωσική αρμοστεία, «μαζί με τους Γάλλους αποχώρησαν και όσοι από τους ντόπιους κατοίκους ήταν πιστοί σε αυτούς». Για το λόγο αυτό, ανακεφαλαιώνει ο Μπρονέφσκι, «ανάμεσα στην ντόπια αριστοκρατία υφίσταται σπόρος έχθρας, ο οποίος δε δύναται να αντιμετωπισθεί σύντομα, δεδομένου ότι ο κάθε ενδιαφερόμενος μπορεί να βρει στην Κέρκυρα την παράταξη και το κόμμα που του αρμόζει».⁹ Η τελευταία παρατήρηση του Ρώσου στρατιωτικού είναι χαρακτηριστική και αξιοσημείωτη, δεδομένου ότι η αντιπαράθεση ενδιαφερόντων διαφόρων ομάδων στο εσωτερικό της Ελλάδος και ο προσανατολισμός τους στις Μεγάλες Δυνάμεις της εποχής θα δημιουργήσουν τις προϋποθέσεις διεύρυνσης και επέκτασης, στο μέλλον, των εχθρικά διακείμενων απέναντι στη Ρωσία προδιαθέσεων, κυρίως την περίοδο αποδυνάμωσης της ρωσικής επιρροής και εμβέλειας και, αντίθετα, ενίσχυσης των θέσεων και της επιρροής των λοιπών ευρωπαϊκών Δυνάμεων στην περιοχή.

Η αρνητική, όμως, αντιμετώπιση των Ρώσων από τους Έλληνες σημειώνεται όχι πάντα και όχι παντού. Σε μεγάλο βαθμό, η συμπεριφορά του ελληνικού πληθυσμού απέναντι στους Ρώσους διαμορφώνεται υπό την επίδραση συγκεκριμένων συγκυριών, καθώς και από το χαρακτήρα των διμερών τους επαφών και ζυμώσεων. Ταυτόχρονα, ο υλικός και πραγματιστικός παράγοντας διαδραματίζει έναν από τους σημαντικότερους ρόλους.

Στα απομνημονεύματα των περιηγητών γίνονται συχνές αναφορές στο ότι οι Έλληνες, αρκετά συχνά, διαβλέπουν στην παρουσία των Ρώσων τη δυνατότητα απαλλαγής από τη θρησκευτική καταπίεση, στην οποία τους επιβάλλουν οι Τούρκοι κατακτητές. Ο Χμετέφσκι καταγράφει το γεγονός, ότι ομάδα ανώτερου κλήρου των νησιών του Αιγαίου στέλνει, το

⁹ Μπρονέφσκι Β.Μ. Σημειώσεις του αξιωματικού του στόλου για τη συνέχεια των επιχειρήσεων στη Μεσόγειο υπό την αρχηγία του Αντιναυάρχου Ν.Ι. Σενιάβιν την περίοδο 1805-1810. Μέρος 2. Αγία Πετρούπολη 1819. Σ. 100. (Bronevsky V.B. Zapiski morskogo ofitsera v prodolzhenie kampanii na Sredizemnom more pod nachalstvom Vitse-Admirala D.N. Senyavina s 1805 po 1810 god. Ch. 1-3. Spb., 1818-1819).

Φεβρουάριο του 1771, στη Μεγάλη Αικατερίνη και τον Αλέξιο Ορλώφ, επικεφαλής του ρωσικού στόλου, επιστολή, στην οποία τους παρακαλεί να αναλάβουν την προστασία και εύνοια «όλων των ενάρετων χριστιανών της ελληνικής θρησκείας».¹⁰ Πιο σημαντικό, όμως, είναι το γεγονός ότι παρόμοιες διαθέσεις καταγράφονται όχι μόνο στους κόλπους του ανώτερου κλήρου, ο οποίος ήταν, αναμφίβολα, μυημένος στην πολιτική κατάσταση, στις γενικότερες βλέψεις και ισορροπίες στην περιοχή, αλλά και στους απλούς πιστούς. Ο Μπρονέφσκι περιγράφει αρκετά παραδείγματα, όπου ο απλός λαός, κατά την άφιξη του ρωσικού στόλου, απευθύνεται στους Ρώσους στρατιώτες με την παράκληση να τον βοηθήσουν να απαλλαγεί από την τουρκική καταπίεση. Αναφέρουμε ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα από τα απομνημονεύματα του Μπρονέφσκι, κατά τη διάρκεια της άφιξης του ρωσικού στόλου στην Ίμβρο:

«Ο κάθε Τούρκος επικεφαλής του χωριού απαιτεί δωροδοκία. Για να παρέχει ελεύθερα το δικαίωμα άσκησης θρησκευτικών καθηκόντων μερικές φορές απαιτεί, αυθαίρετα, δωροδοκία. Σε περίπτωση που οι Έλληνες δεν την καταβάλουν, δίνει εντολή να καταστραφεί η εκκλησία. Αυτή η δυστυχία βρήκε και τους κατοίκους του νησιού. Δεν ξέρω για ποιο λόγο ο ιερέας θεωρούσε ότι, δήθεν, εγώ έχω το δικαίωμα να επιτρέψω στους κατοίκους την αναστήλωση της εκκλησίας. Ο ιερέας στον εκτενή του λόγο εξέφρασε αυτή την παράκληση. ... Εγώ εξεπλάγην, έχοντας, όμως, υπ' όψιν την πεποίθηση της διοίκησής μας σχετικά με το «πόσο είναι δυνατό να διακείμεθα με επιείκεια απέναντι στους Έλληνες» – και θεωρώντας ότι η άρνησή μου δε θα γίνει κατανοητή (διότι όχι μόνο το Ρώσο αξιωματικό, αλλά και τον απλό στρατιώτη θεωρούν ον πολύ ανώτερό τους), έδωσα τη συγκατάθεσή μου και ήμουν αναγκασμένος να ακολουθήσω το λαό, εκεί που αυτός με πήγε.¹¹ ...»

Κατά τη διάρκεια της τουρκικής κατοχής ο χριστιανική πίστη αποτελεί για τους Έλληνες θεμέλιο συνοχής. Σε πολλά μικρά χωριά ο ιερέας είναι ταυτόχρονα και τοπικός ηγέτης, που χαίρει μεγάλου κύρους μεταξύ των ενοριτών, ενώ ασκεί μεγάλη επιρροή στον τρόπο σκέψης τους. Η εκκλησία αποτελεί το επίκεντρο του πνευματικού βίου των Ελλήνων, ενώ τα μοναστήρια συχνά μετατρέπονται σε καταφύγιο για τους καταδιωγμένους. Για το λόγο αυτό η βοήθεια και η προστασία, την οποία παρέχουν οι Ρώσοι στους ομοδόξους τους, αναμφισβήτητα εξασφαλίζουν την καλοπροαίρετη συμπεριφορά του ελληνικού πληθυσμού. Οι Ρώσοι στρατιωτικοί αναφέρουν αρκετά περιστατικά, όπου οι Έλληνες ενημερώνουν τους Ρώσους για την άφιξη τουρκικών στρατευμάτων και τους παρέχουν βοήθεια και τροφοδοσία. Πολλοί,

¹⁰ Το ημερολόγιο του Στεπάν Χμετέβσκι για τις πολεμικές επιχειρήσεις του ρωσικού στόλου στο Αρχιπέλαγος και στις ακτές της Μικράς Ασίας. Σοβρεμένικ (= Σύγχρονος (περιοδικό). Τόμος 49. Νο 1. Αγία Πετρούπολη, 1855. Σ. 63-64.

¹¹ Μπρονέφσκι Β.Μ. Σημειώσεις ... Μέρος 3. Αγία Πετρούπολη 1819. Σ. 36, 48.

εξάλλου, Έλληνες συμμετέχουν στο πλευρό των ρωσικών στρατευμάτων στον αγώνα ενάντια στους Τούρκους.

Ακόμη, όμως, και όταν οι Έλληνες δεν διαθέτουν τη δυνατότητα άμεσης συμμετοχής στις πολεμικές επιχειρήσεις, δεν κρύβουν τη χαρά τους από τις επιτυχίες του ρωσικού στόλου και την ήττα των Τούρκων. Ο λοχαγός του ρωσικού ναυτικού Σεργκέι Πλεσέεφ περιγράφει ότι, κατά τη διάρκεια του ταξιδιού του στη Εγγύς Ανατολή το 1772, έγινε γνωστή η έναρξη νέων πολεμικών επιχειρήσεων του ρωσικού ναυτικού ενάντια των Τούρκων. Σύμφωνα με τον Πλεσέεφ, η είδηση αυτή προξένησε στον ελληνικό πληθυσμό έκρηξη θαυμασμού: «Ο λαός χαιρόταν και όλοι θεωρούσαν τους εαυτούς τους ευτυχισμένους, διότι βοηθούν τους Ρώσους ενάντια στους Τούρκους».¹²

Όταν το 1821 στην Ελλάδα ξεσπά η Επανάσταση, οι Έλληνες όλο και περισσότερο προσανατολίζονται προς τη Ρωσία, αποσκοπούν στην υποστήριξή της ως εγγύηση για την επίτευξη του σκοπού τους, δηλαδή την επιτυχή έκβαση του αγώνα ενάντια στον οθωμανικό ζυγό. Πόσο μάλλον που ίσως για πρώτη φορά τίθεται με τέτοια οξύτητα το ζήτημα ζωής ή θανάτου για τους Έλληνες. Ευρισκόμενος στο επίκεντρο της ενόπλου σύρραξης, ο Ρώσος προσκυνητής Κιρ Μπρόννικωφ, δουλοπάροικος των Σερεμέτιεφ, περιγράφει ως εξής τη κοινή γνώμη και τις διαθέσεις των κατοίκων της Σκοπέλου, κοντά στο Άγιο Όρος: «Οι κάτοικοι βρίσκονταν σε μεγάλη θλίψη, ιδίως οι γυναίκες. Συναντώντας μας στο δρόμο και μη γνωρίζοντας τη ρωσική γλώσσα, ξέπνοες και μέσα στα δάκρυα μας έλεγαν τα εξής, τα οποία μας εξήγησε αργότερα διερμηνέας: «εάν δε μας βοηθήσει η Ρωσία, τότε εμείς οι Έλληνες χαθήκαμε», και συμπληρώνει ότι μέρος των κατοίκων του νησιού, ωστόσο, δε συμερίζονται αυτή την άποψη και «παρά τη δυσμενή αυτή συγκυρία και τη δύσκολη θέση, στην οποία βρέθηκαν, δεν εγκατέλειπαν την περηφάνια τους».¹³

Σκόπιμο είναι, όμως, να υπογραμμίσουμε και το πραγματιστικό πνεύμα, που διακατέχει τους Έλληνες στις σχέσεις τους με τους Ρώσους. Παρά το γεγονός ότι οι στόχοι της Ρωσίας και της Ελλάδος στον αγώνα κατά των Τούρκων ταυτίζονται και συμπίπτουν, αρκετοί Έλληνες δεν αφήνουν ανεκμετάλλευτη την ευκαιρία να αποκομίσουν επιπρόσθετο όφελος και κέρδος από τις επαφές τους με τους Ρώσους. Σε μεγάλο βαθμό οι Έλληνες αξιοποιούν τέτοια στοιχεία του χαρακτήρα τους, όπως ευρηματικότητα, επιχειρηματικό πνεύμα, ακόμη και πονηριά. Οι Έλληνες συχνά προμηθεύουν τους Ρώσους με εκείνα τα προϊόντα και υπηρεσίες, που είναι απαραίτητα

¹² Πλεσέεβ Σ.Ι. Καθημερινές σημειώσεις για την περιήγηση από την Πάρο, η οποία ανήκει στη Ρωσία, στη Συρία και στα αξιοθέατα της εγγύτερης περιφέρειας της Ιερουσαλήμ. Αγία Πετρούπολη, 1773. Σ. 69. (Plescheev S.I. Dnevnie zapiski puteshestviya iz arhipelazhskogo, Rossii prinadlezhashego ostrova Parosa v Siriyu I k dostopamyatnim mestam v predelakh Ierusalima nakhodyaschikhsya. Spb., 1773).

¹³ Μπρόννικωφ Κ.Ι. Ταξίδι στους Αγίους Τόπους της Ευρώπης, της Ασίας και της Αφρικής κατά τα έτη 1820-1821. Μόσχα, 1824. Σ. 239. (Bronnikov K.I. Puteshestvie k svyatim mestam, nakhodyaschimsya v Evrope, Azii I Afrike, sovershennoe v 1820 I 1821 godakh. Moskva, 1824).

στο ρωσικό στόλο και στους περιηγητές. Πόσο μάλλον που τα περιθώρια εκλεκτισμού και επιλογής είναι περιορισμένα για τους Ρώσους, γεγονός που οι Έλληνες εκμεταλλεύονται για να βελτιώσουν την οικονομική τους κατάσταση, εις βάρος, πολλές φορές, των ομόδοξων συμμάχων τους. Παρόμοιες αναφορές γίνονται σε όλα, σχεδόν, τα απομνημονεύματα των στρατιωτικών περιηγητών. Ο Χμετέφσκι αναφέρει, ότι στις αρχές της δεκαετίας του '70 του 18ου αι. οι Έλληνες, οι οποίοι ασχολούνταν με το εμπόριο στη Μεσόγειο, διέθεταν τα προϊόντα τους στους Ρώσους σε εξαιρετικά υψηλές τιμές: «Ό,τι φέρνουν από το Λιβόρνο, τρόφιμα, ποτά, ενδύματα ή υποδήματα, το προσφέρουν σε εμάς σε τιμές κατά τρεις φορές ακριβότερες».¹⁴ Ο Μπρονέφσκι περιγράφει παρόμοιο περιστατικό στις αρχές του 19ου αι., όταν οι ως άνω αναφερόμενοι κάτοικοι της Ίμβρου, υποδεχόμενοι τα ρωσικά στρατεύματα «με χαρά προσέφεραν, αν και περιορισμένα, αλλά ό,τι είχαν. Όταν, όμως, οι Ρώσοι στρατιώτες αρνήθηκαν να λάβουν το οτιδήποτε δωρεάν, «τότε αποκαλύφθηκε το δαιμόνιο των Ελλήνων, οι οποίοι, για τα προϊόντα, τα οποία ενωρίτερα προσέφεραν έναντι 10 καπικίων, άρχισαν να απαιτούν ολόκληρο ρούβλι».¹⁵ Τέλος, ο Μπρόννικωφ, με αγανάκτηση, γράφει ότι κατά τη διάρκεια της εθνικοαπελευθερωτικής επανάστασης οι κάτοικοι των Ψαρών ανάγκασαν τους Ρώσους προσκυνητές «με τη βία να αγοράσουν προϊόντα, τα οποία οι ίδιοι οι Έλληνες ήθελαν να διοχετεύσουν, ενώ ό,τι είχαμε εμείς πραγματική ανάγκη να προμηθευτούμε, μας το πούλησαν σε ακριβή τιμή, χωρίς να σεβαστούν το ότι είμαστε Ρώσοι υπήκοοι».¹⁶

Η ενίσχυση και εδραίωση των θέσεων της Ρωσίας στη Μεσόγειο εξασφάλιζε στον ελληνικό πληθυσμό σειρά πλεονεκτημάτων, γεγονός που καθίσταται ιδιαίτερα αισθητό μετά την ίδρυση της Ιονίου Πολιτείας το 1800. Η Ρωσία, όχι μόνο συνδράμει στη δημιουργία του καινούριου αυτού κρατικού οργανισμού, όπου όλα τα όργανα εξουσίας στελεχώνονται από Έλληνες, αλλά και εξασφαλίζει πολλά εμπορικά και φορολογικά προνόμια για τους Έλληνες εμπόρους στην Αδριατική και τη Μεσόγειο. Ταξιδεύοντας με το ρωσικό στόλο κατά την περίοδο 1806-1809, ο διπλωμάτης Πάβελ Σβινίν αναφέρει, ότι «παρά την εμπόλεμη κατάσταση, το εμπόριό τους (των Ελλήνων, Θ.Γ.) διέπρεπε όλο και περισσότερο. Όχι μόνο κανείς δεν κατέβαλλε φόρους ... , αλλά και όλοι τούς εξοφλούσαν με μετρητά χρήματα και οι κάτοικοι πλούταιναν από τα ρωσικά στρατεύματα».¹⁷ Δεν είναι, λοιπόν, αξιοπερίεργο το ότι, όταν το 1808 η Ιόνιος Πολιτεία καθίσταται γαλλικό προτεκτοράτο, «μερικοί από τους δημοκράτες, ιδίως από τα κατώτερα στρώματα, που είχαν ιδιαίτερες σχέσεις με τους Ρώσους, είναι ιδιαίτερα

¹⁴ Το ημερολόγιο του Στεπάν Χμετέβσκι ... Σ. 82.

¹⁵ Μπρονέφσκι Β.Μ. Σημειώσεις ... Μέρος 3. Αγία Πετρούπολη 1819. Σ. 35.

¹⁶ Μπρόννικωφ Κ.Ι. Ταξίδι ... Σ. 196.

¹⁷ Σβινίν Π.Π. Απομνημονεύματα από το ναυτικό. Μέρος 1. Αγία Πετρούπολη, 1818. Σ. 240-241. (Svinyin P.P. Vospominaniye na flote. Ch. 1. Spb., 1818).

δυσανεστημένοι από αυτές τις αλλαγές».¹⁸ Το τελευταίο γεγονός υποδηλώνει ότι, ως επί το πλείστον, η πλέον ευνοϊκή και καλοπροαίρετη προδιάθεση των Ελλήνων απέναντι στη Ρωσία και τους Ρώσους εκδηλώνεται ανάμεσα στον απλό λαό, ενώ τα ανώτερα πολιτικά και οικονομικά στρώματα της ελληνικής κοινωνίας, είτε λόγω του ότι έλαβαν ανώτερη παιδεία στην Ευρώπη είτε λόγω συγκεκριμένων οικονομικών ή λοιπών συμφερόντων, έχουν ως σημείο αναφοράς και προσανατολισμού τη Δύση.

Η Ρωσία, στο μέτρο του δυνατού, συμβάλλει στην ανάπτυξη των γραμμάτων στην Ελλάδα. Ότα,ν κατά την περίοδο 1771-1774, σειρά νησιών του Αιγαίου βρίσκονται υπό την προστασία της Ρωσίας, κατόπιν ειδικού διατάγματος της Μεγάλης Αικατερίνης στη Νάξο ιδρύεται σχολή για τα Ελληνόπουλα. Μετά, όμως, την υπογραφή με την Τουρκία της Ειρηνικής Συνθήκης Κουτσούκ-Καϊναρτζή το 1774, το εν λόγω νησί επιστρέφεται στην Οθωμανική Αυτοκρατορία, με αποτέλεσμα οι μαθητές της νεοϊδρυθείσας σχολής «να μεταφερθούν, από το ρωσικό στόλο, στην Αγία Πετρούπολη, όπου εκπλήσσονται από τη μητρική φροντίδα (που τους παρέχει η Μεγάλη Αικατερίνη – Θ.Γ.)».¹⁹ Την ίδια εποχή, περίπου, εφαρμόζεται από τη ρωσική κυβέρνηση μία πολιτική προσέλευσης των Ελλήνων και παροχής σε αυτούς σειράς προνομίων, με στόχο την εγκατάστασή τους στις νότιες περιοχές της Αυτοκρατορίας, οι οποίες πρόσφατα απεσπάσθησαν από την Τουρκία.

Η εξωτερική πολιτική της Ρωσίας στην ευρύτερη περιοχή και η ευνοϊκή αντιμετώπιση των Ελλήνων από τους Ρώσους δεν ερμηνεύονται απλώς από μία παραδοσιακή συμπάθεια, που ταυτίζει σε πολλά σημεία τους δύο ομόδοξους λαούς. Όπως ακριβώς και στη συμπεριφορά των Ελλήνων απέναντι στους Ρώσους δεν εκλείπει το πραγματιστικό πνεύμα, το όφελος και το συμφέρον, έτσι και ο απώτερος στόχος της Ρωσίας στην περιοχή δεν έγκειται τόσο στην υπόθεση απελευθέρωσης των Ελλήνων, όσο στην ενίσχυση της στρατιωτικο-πολιτικής επιρροής και παρουσίας της στη Μαύρη Θάλασσα, στη διείσδυσή της στη Μεσόγειο και στην εδραίωση των νοτίων συνόρων της. Οι Έλληνες εκλαμβάνονται ως αυτονόητοι σύμμαχοι των Ρώσων, εφόσον δύναται να παράσχουν βοήθεια για την επίτευξη των στόχων αυτών. Και πράγματι, σε όλα, σχεδόν, τα απομνημονεύματα των στρατιωτικών περιηγητών, οι οποίοι συμμετέχουν στις πολεμικές ενέργειες εναντίον των Τούρκων, υπάρχουν παραδείγματα συμπαράστασης, συμμετοχής και συμβολής των Ελλήνων στις ως άνω επιχειρήσεις. Αναφέρουμε ένα μόνο παράδειγμα, που αφορά τα γεγονότα του ρωσο-τουρκικού πολέμου της περιόδου 1768-1774, και το οποίο καταγράφει ο αξιωματικός του ρωσικού στόλου Ματθαίος (Ματβέι) Κοκόβτσεφ, που αρκετά χαρακτηριστικά αντικατοπτρίζει την άποψη των Ρώσων περιηγητών για τους Έλληνες:

¹⁸ Αλφέρωβ Ν.Φ. Δύο επιστολές Ρώσου περιηγητή. Βέστνικ Ευρώπη (=Αγγελιαφόρος της Ευρώπης (περιοδικό). Νο 11. Μόσχα, 1808. Σ. 126.

(Alferov N.F. Dva pisma russkogo puteshestvennika. Vestnik Evropi. No. 11. Moskva, 1808).

¹⁹ Κοκόβτσεφ Μ.Γ. Περιγραφή του Αρχιπελάγους και της ακτής των βαρβάρων. Αγία Πετρούπολη, 1786. Σ. 40, 72. (Kokovtsev M.G. Opisaníye Arkhipelaga I Varvariiskogo berega. Spb., 1786).

«Κατά τη διάρκεια της παρουσίας του ρωσικού στόλου στο Αρχιπέλαγος, ενθαρρυνόμενοι από την παρουσία ρωσικών όπλων, εκδήλωναν (οι Έλληνες – Θ.Γ.) εξαιρετικά δείγματα ανδραγαθίας. Τα μικρότερα τους πλοία, σε περίπτωση επίθεσης τουρκικών γαλέρων, προτιμούσαν να αυτοπυρποληθούν από το να αιχμαλωτισθούν από τον εχθρό. Τα μη τακτικά στρατεύματά τους ... κατά την απόβασή τους στην ακτή επιδείκνυαν ξέχωρη ανδρεία, που τους εμπνύχωνε όλους. Οι Ψαριώτες, οι Μυκονιάτες και άλλοι νησιώτες όπλιζαν μικρά πλοία ... , και με τη βοήθεια του ρωσικού στόλου όχι μόνο αιχμαλώτιζαν τα τουρκικά εμπορικά πλοία, αλλά, αποβιβαζόμενοι, τακτικά, στις ακτές, ερήμωναν τους οικισμούς.²⁰ »

Η ορολογία που χρησιμοποιούν οι Ρώσοι περιηγητές στα απομνημονεύματά τους δεν αφήνει αμφιβολίες σχετικά με το ότι η εξάπλωση και εδραίωση της Ρωσίας στη Μεσόγειο έχει, πάνω απ' όλα, επεκτατικό χαρακτήρα και δε θέτει ως πρωταρχικό στόχο την απελευθέρωση της Ελλάδος από τον οθωμανικό ζυγό ή από οποιαδήποτε άλλη ξένη επιρροή. Περιγράφοντας, για παράδειγμα, την ίδρυση της Ιονίου Πολιτείας ο Μπρονέφσκι κάνει λόγο για «υποταγή» και όχι για «απελευθέρωση».²¹ Οι Ρώσοι περιηγητές ξεκάθαρα καθιστούν κατανοητό το γεγονός, ότι η ενίσχυση της Ρωσίας στη Μεσόγειο, σε σημαντικό βαθμό, εκλαμβάνεται ως συντεταγμένη της αποικιοκρατικής της επέκτασης στο Νότο. Δεν είναι, εξάλλου, τυχαίο ότι αναφορικά στα ελληνικά νησιά, πολύ συχνά γίνεται χρήση του όρου «αποικία», ενώ οι Έλληνες αναφέρονται σχεδόν ως νέοι υπήκοοι της Ρωσικής Αυτοκρατορίας. Ο αξιωματικός του στόλου Ν.Β. Κορόμπκα αναφέρει ότι «η Αυτοκράτειρα Αικατερίνη Β΄ (η Μεγάλη Αικατερίνη – Θ.Γ.), αμέσως μετά την ενθρόνισή της, επιθυμώντας να έχει τουλάχιστον μία μικρή αποικία στη Μεσόγειο, με την πρόθεση ότι σέβεται την πατρίδα του Οδυσσέα και του Τηλέμαχου, πρότεινε στους Ενετούς σημαντικό ποσό για την εξαγορά του νησιού (της Ιθάκης – Θ.Γ.)²². Ο Μπρονέφσκι, περιγράφοντας την Ιόνιο Πολιτεία, συμπεριλαμβανομένης και της Κέρκυρας, εκφράζεται για αυτήν να πρόκειται για ένα τμήμα της Ρωσικής Αυτοκρατορίας με ειδικό καθεστώς: «Η Κέρκυρα δίκαια θεωρείται πρωτεύουσα των κτήσεών μας στη Μεσόγειο Θάλασσα. Μοιάζει περισσότερο με ρωσική αποικία, παρά με ελληνική πόλη – παντού συναντάς Ρώσους. Οι κάτοικοι συνήθισαν στα έθιμά μας, πολλοί απ' αυτούς έμαθαν και μιλούν τη ρωσική, ενώ τα νεαρά αγόρια τραγουδούσαν ρωσικά τραγούδια».²³

²⁰ Κοκόβτσεβ Μ.Γ. Περιγραφή ... Σ. 71-72.

²¹ Μπρονέφσκι Β.Μ. Σημειώσεις ... Μέρος 2. Αγία Πετρούπολη 1819. Σ. 100.

²² Κορόμπκα Ν.Β. Επιστολές αξιωματικού του στόλου. Μέρος 1. Μόσχα, 1825-1826. Σ. 54. (Korobka N.V. Pisma morskogo ofitsera. Ch. 1. Moskva, 1825-1826).

²³ Μπρονέφσκι Β.Μ. Σημειώσεις ... Μέρος 2. Αγία Πετρούπολη 1819. Σ. 255.

Ο ίδιος με σαφήνεια διατυπώνει τα συμφέροντα της Ρωσίας, που συνεπάγεται η επέκταση της επιρροής της στα νησιά του Ιονίου. Τα συμφέροντα της Ρωσίας κατηγοριοποιούνται σε στρατιωτικο-πολιτικά και εμπορικά. Οι ισχυρές θέσεις του ρωσικού στόλου στη Μεσόγειο επιτρέπουν στην Αυτοκρατορία, αφ'ενός, να εδραιώσει τη στρατιωτική της παρουσία στην περιοχή και το καθεστώς της ναυτικής υπερδύναμης: «Η Ρωσία, που θεωρείται ναυτική δύναμη, διαθέτει μόνο τη Μαύρη Θάλασσα, που προσφέρει πλεύση ολόκληρο το χρόνο. Η Βαλτική Θάλασσα είναι ανοικτή μόνο πέντε μήνες το χρόνο, κατέχοντας δε την Κέρκυρα οι αξιωματικοί του ναυτικού μας και 10.000 ναύτες αποκτούν εμπειρία και γνώσεις σε ξένες θάλασσες».²⁴ Η στρατιωτικο-πολιτική παρουσία και επιρροή, αφ'ετέρου, επιτρέπουν την προώθηση των εμπορικών βλέψεων και συμφερόντων στην περιοχή. Η Μπρονέφσκι τονίζει ότι την περίοδο 1806-1807 ο αριθμός των ρωσικών εμπορικών πλοίων στην περιοχή αυξήθηκε κατά τέσσερις φορές. Πόσο μάλλον, που «στη Μεσόγειο η ρωσική σημαία υπερίσχυε όλων των άλλων».²⁵

Είναι χαρακτηριστικό, εξάλλου, ότι η απελευθέρωση των Ελλήνων και λοιπών λαών από τον οθωμανικό ζυγό ερμηνεύεται από τους Ρώσους περιηγητές ως γεγονός, αναμφίβολα αξιοσέβαστο, αλλά σε καμμία περίπτωση δεν εκλαμβάνεται ως απώτερος στόχος των ρωσικών στρατευμάτων, παρά ως αναπόφευκτο αποτέλεσμα της εξάπλωσης της Ρωσίας στην περιοχή και της ορισμένης ταύτισης επιδιώξεων: «... Οι Έλληνες, εγκατεστημένοι στο Μοριά, την Αλβανία και το Αρχιπέλαγος, ... ονειρεύονταν την ελευθερία. <...> Η φιλελεύθερη διοίκηση, η καλοσύνη και μεγαλοψυχία του Μονάρχη μας έστρεψε προς εμάς διάφορους λαούς και εμείς, περικυκλωμένοι τότε από εχθρούς (τις λοιπές Μεγάλες Δυνάμεις της Ευρώπης – Θ.Γ.) θεωρούμε ότι είμαστε (στον ελληνικό χώρο – Θ.Γ.) εξίσου ασφαλείς, όπως και στη Μόσχα», υπογραμμίζει ο Μπρονέφσκι.²⁶

Η ευνοϊκή αντιμετώπιση των Ρώσων από τους Έλληνες και η ταύτιση των επιδιώξεων και συμφερόντων των δύο λαών συχνά δημιουργούν στους Ρώσους παραφρασμένη εντύπωση για τους Έλληνες. Πολλοί Ρώσοι περιηγητές παρεξηγούν τις διαθέσεις των Ελλήνων και εκτιμούν ότι οι τελευταίοι επιθυμούν την απαλλαγή του τουρκικού ζυγού και την ενσωμάτωσή τους στη Ρωσική Αυτοκρατορία. Στο σημείο αυτό γίνονται πρόδηλα και τα στεγανά του αυτοκρατορικού τρόπου σκέψης και νοοτροπίας της μοναρχικής Ρωσίας, που δεν προϋποθέτει σύσταση νέων ανεξαρτήτων εθνικών κρατών στα εδάφη, όπου η Ρωσία προτίθεται να εξαπλώσει την επιρροή της. Ο Μπρονέφσκι, το 1807, περιέγραφε τους κατοίκους της Πελοποννήσου ως εξής:

²⁴ Το ίδιο. Μέρος 1. Αγία Πετρούπολη, 1818. Σ. 118.

²⁵ Το ίδιο.

²⁶ Το ίδιο. Σ. 117-118.

«Είναι τόσο σκληροί (οι κάτοικοι – Θ.Γ.) όσο και φιλελεύθεροι, σέβονται τους μεγαλύτερους, τραγουδούν πολεμικά τραγούδια, δε φοβούνται τους κινδύνους και, πεθαίνοντας, γίνονται αθάνατοι. Αλλά το πιο σημαντικό είναι ότι, όταν ο Μωάμεθ Β΄ ο Πορθητής, ο ευτυχής κατακτητής της Κωνσταντινούπολης, δεν τόλμησε να ρισοκινδυνέψει και να εκστρατεύσει ενάντια σε αυτούς τους γενναίους δημοκράτες, οι οποίοι από τις κορυφές των γκρεμών τους παρακολουθούν τον περίπλου των ρωσικών караβιών και, ανυπόμονα, αναμένουν την επανεμφάνιση των στρατευμάτων μας, για να μας δεχτούν ως αδερφούς και το ελεύθερο πνεύμα τους να το υποτάξουν στα πέλματα του Ρώσου Μονάρχη.²⁷»

Μερικοί, μάλιστα, περιηγητές εκφράζουν την περιφρόνησή τους απέναντι στη δουλοπρεπή, ως εκτιμούσαν, συμπεριφορά των Ελλήνων απέναντι στους Ρώσους. Περιγράφοντας και θαυμάζοντας τα επιτεύγματα και τους άθλους των αρχαίων Ελλήνων, ο Κορόμπκα, αναφερόμενος στους κατοίκους της Κέρκυρας, γράφει: «Τους αναζητώ (ήρωες, φιλόσοφους, καλλιτέχνες κ.α. – Θ.Γ.) και δεν βλέπω παρά μόνο *υπάκουους λακέδες*, που ο μοναδικός τρόπος, με τον οποίο μπορούν να επιδείξουν το φιλελεύθερο πνεύμα τους, είναι η δημοκρατική σημαία, που ανεμίζει στα φρούρια και τους πύργους, όπου είναι εγκατεστημένοι οι στρατιώτες μας».²⁸ Η εκτίμηση αυτή του Κορόμπκα διακατέχεται από έντονο υποκειμενισμό του συγγραφέα, που θεωρεί τον εαυτό του εκπρόσωπο και πολίτη μιας Υπερδύναμης της εποχής, η οποία προστατεύει, μεταξύ των άλλων, και την Ιόνιο Πολιτεία. Πιθανώς στις απόψεις του Κορόμπκα να ενυπάρχουν και ψήγματα αποστροφής απέναντι στις φιλελεύθερες και δημοκρατικές ιδέες και, για το λόγο, προσπαθεί με κάθε τρόπο να μειώσει την αγάπη των Ελλήνων για την ελευθερία, σύμβολο της οποίας αποτελεί η δημοκρατική σημαία, και εκλαμβάνει την ευγνωμοσύνη των Ελλήνων απέναντι στους Ρώσους ως δουλοπρέπεια. Στις εκτιμήσεις του Κορόμπκα εκφράζεται και η αντιπαράθεση, που θα χαρακτηρίσει την πολιτική της Ρωσίας απέναντι στην Ελλάδα τα επόμενα έτη, κυρίως μετά την ανεξαρτησία της Ελλάδος: απορρίπτοντας τις επαναστατικές και δημοκρατικές ιδέες, η μοναρχική Ρωσία θα είναι υποχρεωμένη να στηρίζει επαναστατικές μορφές του απελευθερωτικού αγώνα των Ελλήνων ενάντια στους Τούρκους.

Βλέπουμε, λοιπόν, ότι η κοινή θρησκεία και η ταύτιση επιδιώξεων στον αγώνα ενάντια στην Οθωμανική Αυτοκρατορία αποτελούν σημαντικούς παράγοντες, οι οποίοι φέρνουν κοντά τους Έλληνες και τους Ρώσους την περίοδο πριν την απελευθερωτική επανάσταση του 1821. Στο μέτρο που οι ιδέες του αγώνα ενάντια στον οθωμανικό ζυγό ωριμάζουν και διεισδύουν στα ευρύτερα στρώματα του ελληνικού πληθυσμού, η Ρωσία όλο και περισσότερο αντιμετωπίζεται

²⁷ Το ίδιο. Μέρος 3. Αγία Πετρούπολη, 1819. Σ. 4-5.

²⁸ Κορόμπκα Ν.Β. Επιστολές ... Σ. 42.

ως σύμμαχος των Ελλήνων στον ιερό τους αυτό σκοπό και ως προστάτης των καταπιεσμένων ομόδοξων. Ταυτόχρονα, σκόπιμο είναι να επισημανθεί ότι στη συμπεριφορά των Ελλήνων απέναντι στους Ρώσους υπάρχει και πραγματισμός, γεγονός που ανάγεται σε στοιχεία του εθνικού χαρακτήρα και πρότυπα συμπεριφοράς, τα οποία οι Έλληνες ήταν αναγκασμένοι να υιοθετήσουν και εφαρμόσουν κατά τη μακρόχρονη τουρκική κατοχή και τα οποία, σε σημαντικό βαθμό, τους βοήθησαν να αποφύγουν την αλλοτρίωση στις δυσμενείς συνθήκες του μουσουλμανικού ζυγού.